

SAMOBÓJSTWO W CELI MONITOROWANEJ. WYKORZYSTANIE DOZORU WIZYJNEGO DO PRZECIWDZIAŁANIA SAMOBÓJSTWOM W IZOLACJI WIĘZIENNEJ

Wprowadzenie

Izolacja więzienna jest sytuacją bardzo trudną dla osób przebywających w jednostkach penitencjarnych. Deprywacja potrzeb, konflikty i zagrożenia ze strony współosadzonych, niepewność sytuacji rodzinnej, a czasami prawnej uruchamiają u osób pozbawionych wolności szereg mechanizmów obronnych, w celu zaadaptowania się do opresyjnej instytucji. Niestety u części więźniów występują stany załamania psychicznego, problemy z poradzeniem sobie z presją otoczenia i depresyjny nastrój, co może u nich doprowadzić do podjęcia aktów autoagresji, a w skrajnych przypadkach do targnięcia się na swoje życie. Media nie pozostają bierne i donoszą co jakiś czas o samobójstwach i zgonach więźniów. Sytuację komplikuje także fakt, że wiele z tych samobójstw miało miejsce w celach poddanych stałemu monitoringowi przez systemy dozoru wizyjnego i obserwację funkcjonariuszy, których obowiązkiem jest stałe dozоровanie osadzonych. Oto przykłady zdarzeń:

Mężczyzna, według lekarza, był spokojny. Psycholog, który również odbył z nim rozmowę, stwierdził, że powinien przebywać w celi z całodobowym monitoringiem. Tak też się stało. W izolatce więzień położył się na łóżku. Co chwila jednak z niego wstawał, podchodził do okratowanego okna, znowu się kładł... Strażnik zgłosił to oddziałowemu, który poszedł do celi i pytał mężczyznę, czy wszystko jest w porządku. Ten poprosił jedynie o zgaszenie światła. Pół godziny później nagle stanął na łóżku, wybił szybę w oknie znajdującym się w celi i trzymany w dłoni kawałkiem szkła dokonał samookaleczenia, poprzez przeciągnięcie po szyi oraz wielokrotne cięcie w okolicach ud. Gdy do

zakrawionego więźnia wpadli funkcjonariusze, udzielili mu pierwszej pomocy i wezwali pogotowie. Na ratunek było jednak za późno. Mężczyzna zmarł...¹

36-letni mężczyzna odsiadujący wyrok za kradzież, odebrał sobie życie w celi więziennej... To już druga śmierć, do jakiej doszło w zakładzie w ciągu ostatnich dni... przebywał w monitorowanej celi Zakładu Karnego w Czerwonym Borze... Życie odebrał sobie, siedząc na własnym łóżku. W więzieniu natychmiast została podjęta próba reanimacji. Mężczyznie udało się uratować. Z informacji przekazywanych przez rzecznika Służby Więziennej w Białymstoku wynika, że mężczyzna już wcześniej podejmował próby samobójcze, okaleczał się².

Strażnicy z aresztu śledczego w Bytomiu nie zauważyli, jak w monitorowanej celi powiesił się 22-letni mężczyzna. Przez 80 minut nie sprawdzili, co się dzieje z więźniem, który wcześniej groził, że odbierze sobie życie. – Wystarczyło tylko spojrzeć w monitor – twierdzi prokuratura... podczas pobytu w areszcie zaczął nagle mówić, iż ma dość życia i popełni samobójstwo. Współwięźniowie powiadomili o tym strażników, a ci umieścili Sebastiana K. w monitorowanej celi dla niebezpiecznych przestępców. Każdy krok mieszkającego w niej więźnia rejestrują kamery, a obsługujący monitoring funkcjonariusz ma obowiązek ciągłego sprawdzania, co się z nim dzieje. 16 września 2013 roku żaden ze strażników nie

zareagował, gdy o godz. 7.46 Sebastian K. zaczął przygotowania do samobójstwa. Najpierw sprawdził umocowania kraty w oknie, potem z ręcznika zrobił pętlę. O godz. 8.31 więzień założył ją sobie na szyję, po czym powiesił się na okiennej kratce. Funkcjonariusze służby więziennej wiszącego mężczyznę zauważyli dopiero o godz. 9.06...³

Opinią publiczną targają wątpliwości co do okoliczności, w jakich do tych samobójstw dochodziło szczególnie, kiedy dotyczyły osadzonych będących ważnymi świadkami. A oto przykłady takich samobójstw:

Strażnik odpowiada za śmierć świadka koronnego. Według prokuratury, Dariusz B. nie dopilnował ważnego świadka. Mężczyzna powiesił się. Wczoraj strażnik stanął przed sądem. W nocy z 20 na 21 kwietnia Andrzej Ł. podjął decyzję o samobójstwie. Napisał dwa listy pożegnalne. W kąciu sanitarnym, gdzie nie sięgało oko kamery, powiesił się na pasku od torby. Jego ciało strażnicy odnaleźli dopiero rano⁴.

Na przełomie lipca i sierpnia 2017 r. z Katowic przewieziono Marcina K., byłego naczelnika Pierwszego Śląskiego Urzędu Skarbowego w Sosnowcu, oskarżonego o przyjmowanie łapówek. Miał złożyć zeznania jako świadek przed sądem w Warszawie. W czwartek, 10 sierpnia, nad ranem, przed porannym apelem mężczyznę znaleziono w jego celi. Wisiał

³ Samobójstwo w oku kamery. „Strażnik musiał wyjść do toalety”. https://katowice.wyborcza.pl/katowice/1,35063,15900331,Samobojstwo_w_oku_kamery___Straznik_musial_wyjsc_do.html?disableRedirects=true [dostęp: 07.10.2019].

⁴ Samobójstwo w celi nr 30. Strażnik odpowiada za śmierć świadka koronnego <https://poranny.pl/samobojstwo-w-celi-nr-30-straznik-odpowiada-za-smierc-swiadka-koronnego/ar/5273046> [dostęp: 07.10.2019].

¹ Groźny przestępca popełnił samobójstwo w celi! Zakład karny wypłacił bardzo duże odszkodowanie. <https://expressilustrowany.pl/grozny-przestepca-popolnil-samobojstwo-w-celi-zaklad-karny-wypalil-bardzo-duze-odszkodowanie/ar/13743554> [dostęp: 07.10.2019].

² Powiesił się w celi. Druga śmierć w Czerwonym Borze. <https://mylomza.pl/artukul/powiesil-sie-w-celi/583078> [dostęp: 07.10.2019].

Rys. 1. Przykład stanowisk tzw. „monitorowych”
Źródło: opracowanie własne

na pasku od spodni. Mimo godzinnej reanimacji, lekarz stwierdził zgon⁵.

Do śmierci boksera Dawida Kosteckiego doszło 2 sierpnia nad ranem w celi Aresztu Śledczego Warszawa-Białoleka. Kosteczki miał się powiesić na pętli z prześcieradła, leżąc w łóżku pod kocem⁶.

Właśnie w tych okolicznościach nasuwają się pytania: Jak to możliwe, że osadzony poddany „stałemu monitoringowi” – obserwowany 24 godziny na dobę przez system dozoru wizyjnego i obserwatora – dokonuje próby samobójczej i samobójstwa? Co sprawia, że system „stałego monitorowania” nie pozwala w 100% na zapewnienie bezpieczeństwa osadzonym, zapobieżenie samobójstwom?

W artykule podjęto problematykę dozoru wizyjnego w systemie penitencjarnym ze szczególnym uwzględnieniem możliwości wykorzystania monitoringu do przeciwdziałania samobójstwom więźniów oraz konsekwencji wynikających z nieprecyzyjnych uregulowań prawnych w tym zakresie.

Analiza przepisów i wynikających z nich konsekwencji

Przepisy ustawy kodeksu karnego wykonawczego (kkw)⁷ pozwalają w polskich więzieniach na „stały monitoring” (sygnał wizyjny i/lub dźwiękowy) w celach i innych miejscach przebywania więźniów, ale ściśle określonych kategorii osadzo-

nych, w tym zagrożonych samobójstwem i ważnych świadków. Okazuje się jednak, że procedury dotychczasowego funkcjonowania więzień nie przystają do wprowadzonych zmian w kodeksie karnym wykonawczym. Zmiany polegające na wprowadzeniu artykułów 73a (ustawowe delegowanie praw do stosowania monitoringu w zakładach karnych), 88c (stałe monitorowanie zachowania skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu tzw. „niebezpiecznego”), 116 §5a (w przypadkach uzasadnionych względami medycznymi albo potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa skazanego jego zachowanie może podlegać monitorowaniu), 212b §2 (stałe monitorowanie zachowania tymczasowo aresztowanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu tzw. „niebezpiecznego”) miały uregulować i ujednolicić stosowanie monitoringu, poprawić bezpieczeństwo osadzonych wraz z poszanowaniem ich praw. Zapisy te spowodowały jednak, że nieprzygotowana Służba Więzienna uczyła się na błędach, zdarzeniach i ich konsekwencjach, co w praktyce oznacza odpowiedzialność dyscyplinarną i karną funkcjonariuszy, których obowiązkiem było pilnowanie osadzonego, żeby nie popełnił samobójstwa. Mniej więcej do 2000 roku systemy dozoru wizyjnego, zainstalowane były w połowie zakładów karnych, instalowane najczęściej podczas poważnych remontów budowlanych. Dopiero dynamiczny rozwój technologii systemów dozoru wizyjnego po 2000 roku, ich dostępność i ceny, wpłynęły na zwiększoną liczbę instalacji w więzieniach. Brak narzuconych regulacji spowodował, że urządzenia i systemy stosowano indywidualnie, w różnym stopniu i zakresie w każdej jednostce. Utrudniało to nie tyl-

ko zarządzanie, nadzór i szkolenie funkcjonariuszy. Pojawiły się skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich na nadużycia ze strony Służby Więziennej w postaci instalowania kamer w miejscach kontroli osobistej, łazniach, celach mieszkalnych itp⁸. To interwencja Rzecznika spowodowała wprowadzenie zmian na poziomie ustawy kkw w październiku 2009 r.⁹. Paradoksalnie przepisy te zamiast ograniczyć stosowanie dozoru wizyjnego osadzonych zwiększyły wideo nadzór. Intencją RPO było ograniczenie użycia monitoringu i stosowania go zgodnie z prawami człowieka. Zaraz po wprowadzeniu opisanych regulacji w więzieniach zainstalowano dodatkowo ponad 1900 kamer również w celach i kąpielnicach sanitarnych, a art. 116 §5a stosowano z urzędu, jako narzędzie zwiększonego dozoru. Interpretacja była odwrotna, potraktowano zapisy kkw, jako nakaz stosowania, a nie ograniczenie do minimum i w wyjątkowych sytuacjach¹⁰. Zmiany wymusiły także utworzenie dodatkowego stanowiska tzw. „monitorowego” (przykład na rys. 1), znacząco różniącego się zadaniami od dotychczasowego operatora systemów zabezpieczeń elektronicznych. Stanowisko monitorowego miało w zamiśle ustawodawcy oraz kierownictwa Służby Więziennej zwiększyć bezpieczeństwo w jednostce penitencjarnej, poprzez wczesne wykrywanie sygnałów zbliżającego się niebezpieczeństwa, a w przypadku prób samobójczych szybkiej reakcji i podjęcia interwencji, aby nie dopuścić do śmierci osadzonego.

Należy podkreślić, że nadal podstawową formą dozoru zachowania osadzonych pozostaje kontrola realizowana przez oddziałowego w oddziale mieszkalnym przy wykorzystaniu zmysłów wzroku, słuchu i węchu, a także kontroli manualnych osadzonych jak i samej celi.

Artykuł 73a dotyczy zakładów karnych, a zatem co z aresztami śledczymi? W uzasadnieniu postępowania z tymczasowo aresztowanymi, art. 73a uzupełniany jest o art. 209 „Do wykonywania tymczasowego aresztowania stosuje się odpowiednio przepisy odnoszące się do wykonywania kary pozbawienia wolności,

⁸ Pismo RPO-566351-VII-708.2/07/MK z 30.07.2008 r. do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej

⁹ „Monitoring wizyjny w miejscach pozbawienia wolności. Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji” Krajowy Mechanizm Prewencji przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, Warszawa 2012

¹⁰ Pismo RPO-696493-II-702/12/JN z 30.07.2013 r. do Ministra Sprawiedliwości

⁵ Strażnicy z zarzutami. Dopuszcili do samobójstwa urzędnika? <https://wawalove.wp.pl/straznicy-z-zarzutami-dopuszcili-do-samobojstwa-urzednika-6220891696002689a> [dostęp: 07.10.2019].

⁶ „Rzeczpospolita”. Coraz więcej dowodów na samobójstwo Kosteckiego. <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/606122,rzeczpospolita-bokser-dawid-kosteczki-samobojstwo.html> [dostęp: 07.10.2019].

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

ze zmianami wynikającymi z przepisów rozdziału XV ustawy¹¹.

Niejasne są zapisy w kkw dotyczące monitorowania i stałego monitorowania. W ustawie kkw art. 73a w §10 jest delegacja do rozporządzenia¹¹ określającego rodzaje urządzeń i parametry techniczne stosowane do monitoringu. Rozporządzenie to wskazuje, że do „stałego monitorowania” służy system telewizji przemysłowej. Autorzy zwracają uwagę na określenie „stałe monitorowanie” w kkw, gdzie w art. 88c pojawia się określenie: „**Stalemu monitorowaniu** podlega zachowanie skazanego (tzw. „niebezpiecznego”) (...) Monitorowany obraz lub dźwięk podlega utrwalaniu”. Podobnie w art. 212b §2: „**Stalemu monitorowaniu** podlega zachowanie tymczasowo aresztowanego (tzw. „niebezpiecznego”) (...) Monitorowany obraz lub dźwięk podlega utrwalaniu”.

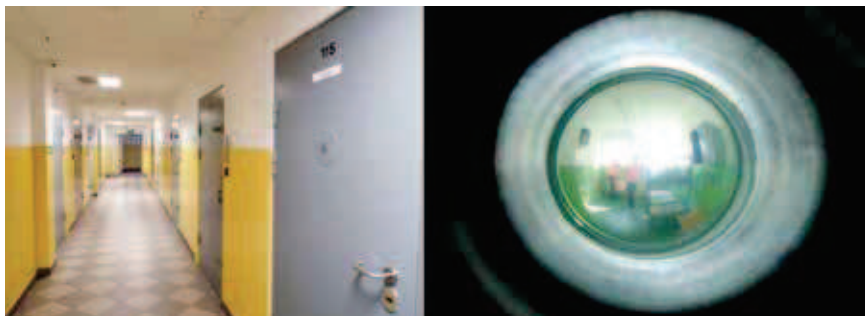
Jednak w odrębnym art. 116 §5a kkw nie ma mowy o „stałym monitorowaniu”: „W wypadkach uzasadnionych względami medycznymi albo potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa skazanego jego zachowanie **może podlegać monitorowaniu**. Monitorowany obraz lub dźwięk podlega utrwalaniu.”

Powyższe zapisy świadczą o pewnej niekonsekwencji ustawodawcy, który rozporządzeniem z dnia 16 października 2009 r. dookreśla „stałe monitorowanie” (ujęte w art. 116 §5a kkw), poprzez §2 pkt.4 tegoż rozporządzenia: „System telewizji przemysłowej służący **stalemu monitorowaniu** zachowania skazanego, o którym mowa w art. 88c, **art. 116 §5a, art.212b §2** ustawy kkw, **jest przystosowany do pracy ciągłej** i posiada właściwe zabezpieczenia w przypadku zaniku napięcia zasilającego”. Czyli powyższy zapis dotyczący art. 116 §5a w rozporządzeniu, akcie niższego rzędu, nie ma odniesienia w ustawie kkw, akcie wyższego rzędu.

Jednoznacznie ustawodawca w kkw rozróżnił monitorowanie, stałe monitorowanie i utrwalanie obrazu i dźwięku – są to **niezależne czynności** występujące wspólnie w różnych wariantach.

Ustawa kkw i rozporządzenie z 16 października 2009 r. wprowadzają określenia:

Monitorowanie – zapewnijające możliwość obserwowania zachowania skazanego, można stosować w szczególności

Rys. 2. Oddział mieszkalny i dozór przez wizjer w drzwiach celi

Źródło: materiały własne

w celach mieszkalnych wraz z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych, w łaźniach, w pomieszczeniach wyznaczonych do widzeń, w miejscach zatrudnienia osadzonych, w ciągach komunikacyjnych, na placach spacerowych, a także do obserwacji terenu zakładu karnego na zewnątrz budynków, w tym linii ogrodzenia zewnętrznego. Monitorowany obraz lub dźwięk może być utrwalany (...).

Utrwalanie jest to sygnał wizji i/lub dźwięku nagrywany w trybie ciągłym.

Monitorowanie jest to czynność operatora systemu dozoru wizyjnego, którego formalne stanowisko nazywane „monitorowym” pojawiło się dopiero w rozporządzeniu z 17 października 2016 r.¹², gdzie określono jego obowiązki polegające przede wszystkim na **stałym obserwowaniu** zachowania osadzonych przez system dozoru wizyjnego (§55).

Przepisy ustawy i rozporządzenia nie dają odpowiedzi na pytania:

- Czy sytuacja, kiedy operator „monitorowy”, zgodnie z wymogami jego stanowiska, odbiera telefon, steruje przejściami, weryfikuje alarmy z systemów zabezpieczeń elektronicznych, może być nazywana „stałym monitorowaniem” osadzonego?
- Czy sytuacja, kiedy wzrok operatora „monitorowego” wędruje po wielu (czasami kilkudziesięciu) odrębnych obrazach pozwala na stwierdzenie, że realizowany jest „stałe monitorowanie” poszczególnych osadzonych?

Decyzja dyrektora jednostki o podaniu osadzonego stalemu dozorowi (kkw art. 116 §5a) zawiera dwa warunki, na podstawie których można podać zachowanie osadzonego stalemu dozorowi – monitorowaniu, a są to:

- uzasadnione względy medyczne albo

- potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa skazanego.

Aby zasadność poddania „stalemu monitoringowi” nie budziła wątpliwości, w wydanej decyzji dyrektora powinny zostać zawarte szczegółowe przesłanki poddania osadzonego monitoringowi, będące wynikiem zindywidualizowanej oceny, a nie tylko powołanie się na artykuł (kkw art. 116 §5a) dający prawo umieszczenia skazanego w celi monitorowanej. Podanie przesłanek może uchronić dyrektora od postawienia mu zarzutów o nadużycie prawa.

Kto poddawany jest stalemu monitoringowi w celi mieszkalnej i poza nią:

- skazani i tymczasowo aresztowani tzw. „niebezpieczni”
- osadzeni zagrożeni samobójstwem
- osadzeni wobec których zachodzą uzasadnione względy medyczne albo potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa skazanego np. ciężko chorzy, pedofile, ważni świadkowie i osadzeni medialni,
- osadzeni, wobec których zastosowano środek przymusu bezpośredniego w postaci celi zabezpieczającej¹³ „Pomieszczenie dźwiękochłonne jest objęte monitorowaniem przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących” (w tym przypadku także nie ma mowy o „stałym monitorowaniu”)

Aby zrealizować zapisy o monitoringu osadzonych z kkw muszą być spełnione następujące warunki:

- przesłanki wynikające bezpośrednio z ustawy kkw (art. 88c i 212b §2) – lub na ich podstawie wydana decyzja dyrektora (art. 116 §5a),
- przygotowana cela mieszkalna, izolacyjna, przejściowa, szpitalna lub dla tzw. „niebezpiecznych” oraz inne miejsca przebywania tych osadzonych,

¹¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2009 r. w sprawie rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do przekazywania, odtwarzania i utrwalania obrazu lub dźwięku z monitoringu w zakładach karnych (Dz. U. Nr 175, poz. 1360)

¹² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2016 r., poz. 1804)

¹³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 638)

Tabela 1. Liczba samobójstw w izolacji więziennej w latach 2007–2016

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba samobójstw w izolacji penitencjarnej w roku	41	39	41	34	16	16	19	22	20	20
Współczynnik samobójstw na 10 tys. osadzonych	4,5	4,7	4,8	4,1	1,9	1,9	2,4	2,8	2,8	2,8

Źródło: Odpowiedź na interpelację nr 8697 w sprawie programu zapobiegania samobójstwom w Polsce

- przygotowane stanowiska operatora systemu dozoru wizyjnego,
- dobrany i przeszkolony funkcjonariusz „monitorowy”.

Próby samobójcze i samobójstwa

Na przestrzeni lat, dzięki wprowadzeniu profilaktyki samobójstw wśród osób pozbawionych wolności liczba skutecznych prób samobójczych od 2007 r. istotnie spadła, co obrazuje powyższa tabela.

Badania własne autorów wykazały, że w roku 2019 do 30 września, liczba zgónów na skutek samobójstwa wyniosła 14.

Więźniowie mają świadomość, że są obserwowani, a kontrole cel mieszkalnych mają na celu między innymi poszukiwanie niedozwolonych przedmiotów służących samoagresji. Niemniej osadzeni ukrywają ostre narzędzia, we własnym zakresie wykonują sznur wisielczy z dostępnych materiałów lub gromadzą leki do samozachowania. Dlatego do prób samobójczych dochodzi najczęściej poprzez:

- powieszenie – 70%
- pocięcie powłok skórnych, tętnic – 17%
- połknięcie leków, substancji chemicznych lub przedmiotów – 11%
- wbicie ostrych przedmiotów, uduszenie, podpalenie – 2%¹⁴.

To co budzi wątpliwości w zakresie skuteczności monitoringu w zapobieganiu samobójstwom to fakt, że zdarzały się próby samobójcze i samobójstwa w celach monitorowanych, których nie dostrzeżono przez systemy dozoru wizyjnego. Dopiero po dziesiątkach minut lub po zauważonych i rozpoznanych śladach u osadzonych, np. po pisemnym oświadczeniu osadzonego sprawdzono zapis monitoringu i okazało się wówczas, że próba samobójcza miała miejsce. Nie dostrzeżono jej na bieżąco obserwując przez system dozoru wizyjnego. Zdarzają się też sytuacje, gdy o próbie lub samobójstwie informują współosadzeni (np. wracający

do celi ze spacerów), sami osadzeni po fakcie (np. w rozmowie z psychologiem lub wychowawcą), a czasami podjęta w tajemnicy próba samobójcza zostaje ujawniona po czasie przez służbę zdrowia (np. w wyniku innego badania).

Rekomendacje i wskazania

Kiedy dochodzi do samobójstwa, zabezpieczane jest miejsce samobójstwa, wkracza lekarz, policja i prokurator, realizowane są postępowania wyjaśniające i jeżeli występują ku temu przesłanki wszczynane są postępowania dyscyplinarne wobec funkcjonariuszy czy pracowników SW. Ponadto prokurator po własnych spostrzeżeniach lub z zawiadomienia może wystąpić z postępowaniem karnym wobec funkcjonariuszy, odpowiedzialnych bezpośrednio za nadzór nad osadzonym. W takiej sytuacji może znaleźć się także „monitorowy”, którego obowiązkiem było stałe obserwowanie zachowania osadzonych przez system dozoru wizyjnego (monitoring). Jak wynika z badań¹⁵, na stanowisku „monitorowego” pełni służbę ok 900 funkcjonariuszy w zmianach, na stałe i okazjonalnie w zastępstwach. Należy wziąć pod uwagę wyniki badań¹⁶ przeprowadzonych przez autorów wśród funkcjonariuszy SW, a które wykazały, że około połowa badanych nie nadawała się do realizacji zadań „monitorowych” czyli „stałego monitorowania” ze względu na efekt „ślepoty z braku uwagi”. Aby rzetelnie przeprowadzić postępowania wyjaśniające (lub wynikające z nich postępowania dyscyplinarne lub karne) należy właściwie zabezpieczyć materiał dowodowy. Przykłady profilaktyki i postępowania po samobójstwie osadzonego zawiera tabela 2.

¹⁵ Badania ilościowe monitoringu w Służbie Więziennej C. Mecwaldowski, COSSW w Kaliszu, maj 2015 r.

¹⁶ “Video surveillance of prisoners in Polish Prison Service. Observer’s perspective” R. Poklek, C. Mecwaldowski, IOSR, 2018, dostęp: <http://www.iosr-journals.org/iosr-jhss/papers/Vol.%2023%20Issue2/Version-3/E2302033142.pdf>

Zakończenie

Prewencja samobójstw wśród osadzonych, realizowana jest we wszystkich jednostkach penitencjarnych kraju. Instrukcja w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności zawiera 3-stopniowy model oddziaływań: profilaktyka presuicydalna I rzędu (dla wszystkich osadzonych), II rzędu (dla osadzonych z wysokim ryzykiem suicydalnym) oraz profilaktyka post-suicydalna (dla osadzonych po próbie samobójczej). Działania te wymagają koordynacji i sprawnej komunikacji wielu pionów służby więziennej¹⁷. Nie wystarczy montowanie coraz większej ilości kamer w celach i innych miejscach przebywania więźniów, ale konieczne jest wdrożenie sprawnego systemu monitoringu wizyjnego, który – co należy podkreślić – ma stanowić uzupełnienie innych sposobów profilaktyki suicydalnej. System monitoringu wizyjnego to nie tylko sprzęt i stanowisko operatora, ale niezwykle ważny czynnik ludzki z jego możliwościami i ułomnościami. Dostrojenie interfejsu człowiek – maszyna, a w tym przypadku dopasowanie stanowiska obserwatora monitoringu do funkcjonariusza „monitorowego” oraz procedur realizacji jego zadań wymaga (na poziomie projektu, wdrożenia i ewaluacji) współpracy techników, „bhp-owców”, psychologów i szkoleniowców. **Niezastosowanie – przy tworzeniu stanowiska monitorowego – wiedzy technicznej i zasad ergonomii (opisanych np. w normach), optymalizacji warunków pracy, procesów poznawczych i ograniczeń percepcji oraz właściwego doboru i szkolenia operatorów monitoringu**, które to umożliwiłyby prawidłowe realizowanie skutecznej obserwacji funkcjonariusza odpowiedzialnego za dozór wizyjny, wykluczają odpowiedzialność „monitorowego” i stawianie mu zarzutów niedopełnienia obowiązków w przypadku skutecznej próby samobójczej. Świadczy o tym poniższy przykład:

Naczelnik skarbówki powiesił się w areszcie na Białolecie. Prokuratura postawiła zarzuty pracownikom służby więziennej... Jednak strażnicy przed sądem nie staną. – Śledztwo Prokuratury Okręgowej Warszawa–Praga zostało

¹⁷ S. Lizyńczyk, Próby i skuteczne samobójstwa w polskim systemie penitencjarnym w latach 2010–2013 wybrane charakterystyki penitencjarne „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2014, nr. 23, s. 19

¹⁴ Dane pochodzą z niepublikowanych badań własnych statystyka lata 2017 i 2018.

Tabela 2. Profilaktyka i postępowanie po samobójstwie w celi monitorowanej

Profilaktyka	Postępowanie po zdarzeniu
<p>1. Wyposażenie celi: – kontrastowe kolory ścian; – jak najmniej sprzętu kwaternowego; – usunięcie haczyków w ścianach; – eliminowanie możliwych do podwieszenia miejsc jak obudowy lamp, szafki uchwyty do TV itp.;</p> <p>2. Rzeczy osobiste – jasna odzież skarbowa, koc, pościel, ręczniki;</p> <p>3. Przeprowadzanie rozmów w przypadku każdej zmiany sytuacji osadzonego (rodzinnej, karnej, wewnątrz więziennej);</p> <p>4. Rodzaj oświetlenia dostosowany do parametrów kamer;</p> <p>5. Rodzaj optyki kamer dostosowany do danego pomieszczenia (np. fisheye/360° jest nienaturalnym polem widzenia trudnym do ciągłej obserwacji itp.)</p> <p>6. Kamera z szybką dynamiką dostosowania obrazu np. przy włączeniu i wyłączeniu światła;</p> <p>7. Rozporządzenie z 16 października 2009 r. podaje parametry minimalne 3kl/s i rozdzielczość obrazu PAL (największe znaczenie ma optyka kamery, głębia ostrości i oświetlenie – często błędnie jest brana pod uwagę jedynie liczba megapikseli przetwornika, jako wykładnia jakości obrazu i kamery) – dla zaobserwowania subtelnych zachowań osadzonych minimalna liczba klatek to 12kl/s;</p> <p>8. Należy zastosować monitory stanowiskowe tzw. incydentalne lub szczegółowe, a parametry systemu dozoru wizyjnego powinny spełniać parametry wielkości obserwowanej osoby, obiektów, przedmiotów podane w normach;</p> <p>9. Kamera z podświetlaniem IR w zakresie niewidzialnym nie stanowiąca negatywnego psychologicznego czynnika;</p> <p>10. Ponieważ obligatoryjne jest stosowanie w systemie dozoru wizyjnego stref maskowania np. intymnych części ciała w kąciach sanitarnych lub łaźniach, ale także w obszarze obserwacji terenu poza jednostką SW a pozostającą w zasięgu widzenia kamer zaleca się stosowanie maskowania tzw. rozmycia obrazu, które nie pozwala dostrzec szczegółów ani dokonać identyfikacji, ale pozawala na rozeznanie się czy występuje ruch w przysłoniętym obrazie czy nie.</p> <p>11. Po każdej instalacji systemu dozoru wizyjnego, modernizacji należy wykonać jego testy jakościowe oraz testy realizacji zadań przez operatora „monitorowego” zgodnie z normą PN-EN 62676</p> <p>12. Należy korzystać ze wszelkich wskazówek technicznych, proceduralnych pozwalających poprawić efektywność pracy operatora oraz ergonomię stanowiska np. zawarte w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury i Polityki Socjalnej z 1 grudnia 1998 r.¹⁸, dostępnych w Internecie wytycznych czy norm.</p>	<p>1. Zabezpieczenie dowodów, które polega na: – zamknięciu i zaplombowaniu pomieszczenia, w którym doszło do samobójstwa, – pozostawieniu wszystkich przedmiotów i rzeczy w pomieszczeniu na tym samym miejscu.</p> <p>2. Zabezpieczenie stanowiska operatora polega na: – zakazie dokonywania zmian na stanowisku, rozmieszczenia obrazów na monitorach, ustawień urządzeń, funkcjonalności systemów, związanych z zabezpieczonymi dowodami do czasu zakończenia postępowań.</p> <p>3. Ewentualne wprowadzane zmiany nie mogą mieć wpływu na zabezpieczony materiał dowodowy.</p> <p>4. Jeżeli występuje konieczność wprowadzania zmian w celi, na stanowisku operatora monitoringu, w systemie dozoru wizyjnego itp. należy zabezpieczyć dowody w postaci zdjęć wspomnianych miejsc i urządzeń, w czasie tuż po wystąpieniu zdarzenia np. tak, aby widoczne były rozkład wyświetlanych obrazów z kamer, miejsce siedzenia operatora, odległości itp.</p> <p>5. Włączenie do zespołu prowadzącego czynności wyjaśniające kompetentnych osób tzn. posiadających wiedzę z zakresu: 1) psychologii (znajomość zachowań osadzonych, procesów percepcji, wpływu stanu psychofizycznego na realizację obserwacji itp.); 2) informatyki (zabezpieczenia loginów, analiza synchronizacji czasu nagrywania ze wszystkich kamer i systemów, które obsługuje „monitorowy”, nagranie systemów łączności itp., zakłócenia w transmisji wizji, uszkodzenia sprzętu itp.); 3) BHP (analiza ergonomii i higieny pracy na stanowisku, adekwatność zakresu obowiązków na stanowisku, czynniki wpływające na zmęczenie, poprawność zarządzania zmianami operatorów „monitorowych” itp.).</p>

Źródło: opracowanie własne

umorzone... Decyzja zapadła 1 kwietnia [2019 roku – wtrącenie autorów] ... prokuratura zgromadziła dowody w sprawie, w tym opinię biegłego z zakresu monitoringu oraz projektowania zabezpieczeń technicznych oraz z zakresu psychologii. Opinie potwierdziły okoliczności podnieszone przez podejrzanych, świadczące o nieprawidłowym przygotowaniu oraz organizacji stanowiska pracy monitorującego. Sposób organizacji stanowiska osłabiał możliwości percepcyjne obserwujących, a niekiedy nawet wykluczał prowadzenie skutecznej obserwacji, która powinna mieć charakter ciągły ... – według prokuratury – była zbyt duża liczba monitorów do obserwowania wpływająca na przeciążenie uwagi oraz długość czasu potrzebnego na obser-

wację. Strażnicy mieli 138 obrazów do obserwacji, w tym 30, które musieli obsługiwać stale... W oparciu o dostępne dowody nie stwierdzono, aby podejrzani funkcjonariusze byli w stanie wypełnić powierzone im obowiązki z przyczyn od nich niezależnych – podsumowuje rzecznik prokuratury¹⁹.

Na zakończenie należy zauważyć, że **zapisy kkw mówią o monitoringu zachowania osadzonych, wykluczają więc**

¹⁹ Powiesił się w celi. Monitoring? Trzy osoby na 138 ekranów. <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/najnowsze/powiesil-sie-w-celi-monitoring-brtrzy-osoby-na-138-ekranow-288005> [dostęp: 07.10.2019].

zastosowanie systemu dozoru wizyjnego do nadzoru jakości wykonywanej przez funkcjonariuszy pracy np. montaż kamer w pomieszczeniu „monitorowego” lub „oddziałowego”. Ustawa kodeks pracy w art. 22 §1²⁰ podaje precyzyjnie cele, do jakich może być stosowany monitoring przez pracodawcę względem pracowników.

Autorzy zaznaczają, iż poruszona problematyka nie jest wyczerpana i jest jedną z wielu wątków, które będą kontynuowane w kolejnych artykułach.

²⁰ Ustawa kodeks pracy z 26 czerwca 1974 (Dz. U. z 1974, nr 24, poz.141 z późn. zm)

kpt. mgr inż. Cezary Mecwaldowski

Wykładowca zakładu szkolenia ochronnego w Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu.

dr Robert Poklek

Psycholog, adiunkt na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym w Kaliszu Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Polityki Socjalnej z 1 grudnia 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe (Dz. U. Nr 148, poz. 973)